

ARHITEKT U ŠKOLSKOM PROSTORU

Davno je sagledana činjenica, da je za brži razvitak našeg školstva, pored novih nastavnih metoda, u velikoj mjeri potreban i kvalitetan školski prostor. Kod nas se u posljednje vrijeme poduzima čitav niz značajnih mjera na liniji sinteza pedagoških i arhitektonskih akcija. Ovo je traženje sinteze novih nastavnih metoda i arhitekture, predmet i mnogih rasprava i publikacija. U Švicarskoj, Engleskoj, Švedskoj, Nizozemskoj i drugim zemljama već se davno prišlo sistematskom rješavanju ovog zaista humanog pitanja. Učinjeni su već mnogi eksperimenti i pokušaji. Svakako su vrlo značajni i poznati napori švicarskog arhitekta Alfreda Rotha na ovom području. On je u svojoj knjizi »Nova škola« sakupio i prikazao niz uspješnih rješenja. Pojedinačnim analizama Roth je pokušao formulirati i sistematizirati neke zakonitosti kod izgradnje suvremenih školskih objekata. U svom enciklopedijskom djelu »Forms and Functions of Twentiethcentury architecture« Tablot Hamlin objavio je veoma iscrpnu studiju Lawrence Perkinsa o izgradnji novog školskog prostora. Naravno, da to nije sve: uz spomenute publikacije napisano je još mnogo značajnih analitičkih studija s područja izgradnje i organizacije osnovnih škola.

Danas se već može govoriti o nekim ustaljenim principima izgradnje novog školskog prostora, a njihovo mimolaženje značilo bi nepotrebno zaustavljanje razvika. No, kako je izgradnja novog školskog prostora kod nas tek u početku, to je jasno, da do danas nismo još mogli dosegnuti nivo drugih zemalja u izgradnji jedne određene i specifične metode. Ipak se može već na temelju nekih pojedinačnih zahvata govoriti o stvaranju barem pojedinačnih metoda pristupa. Ovdje treba odmah naglasiti, da zapažamo velike razlike. Dok jedni pristupaju ovom zadatku rukovodeći se isključivo utilitarno-ekonomskim pretpostavkama, dotle drugi projektanti nastoje da pored ovih faktora zadovolje još i različite

šće je bačeno na organizaciju specifičnih prostora: od ulaznog vestibula, halova, stubišta, razreda, pa do prostora za muziciranje. Svi ovi prostori rješavani su po posebnim zakonitostima. Izbjegnuta je i negirana stereotipnost u nizanju školskih prostora čije negativne psihološke posljedice nije potrebno isticati. Može se zamjeriti Rašiću, što su glavni, ali ne jedini elementi nastave, razredi, još donekle stereotipni. Rašića je u potrebio uzdužnu formu razreda, koja se danas sve to manje u svijetu upotrebljava. Njene mane lako je istaknuti: razvučenost, prevelika distanca od posljednjih klupa do školske ploče, stroga orijentiranost prema katedri i t. d., sve posljedice jedne staromodne pedagogi-

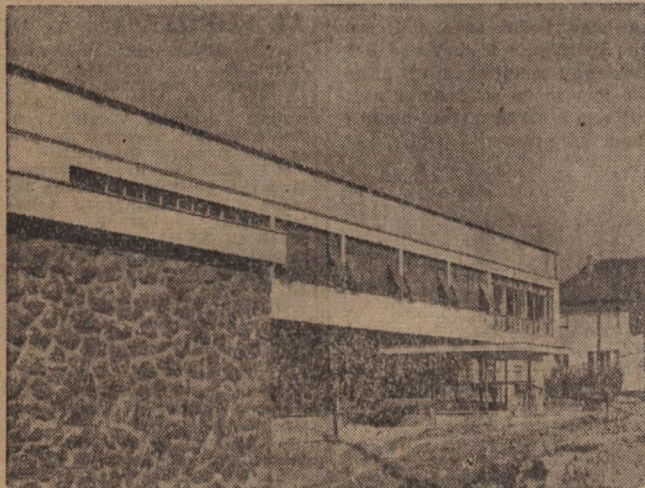
Rašića je, kako smo već rekli, odabrao spomenuti uzdužni tip razreda oplemenivši ga nizom novih elemenata. Hodnici, zapravo halovi, su međutim najjači element koji on organizira u ovom školskom prostoru. Ovi njegovi prostrani halovi, veoma fino oblikovani i koloristički rasplevani, postaju zaista životni prostori. Ako usporedimo ove Rašićine halove sa stereotipnim hodnicima, dimenzioniranim za jednosmjerno gibanje, onda nam se tek očrtava njihova prava vrijednost. U ovoj školi nema izgubljenih prostora gdje se učenici »skrivaju«; sve je kao na dlanu. Najuspjeliji su mu halovi zadnje etaže, gdje je svijetlo intenzivirano malim kupolicama. Kupola se opet javlja, sve češće, kao novi arhitektonski element. Javila se u svom nesretnom obliku na Harisonovoj dvorani palače Ujedinjenih naroda u New Yorku, često je susrećemo kod Niemayera, F. L. Wrighta, pa kod nas u Nizidhartovim bosanskim rješenjima.

Posebnu ulogu u rješenju škole namijenio je Rašića boji. Sve je u polihromnoj igri. Pojedine plohe tonski su varirane. Stvara se tako jedna posebna plastika: kolor-plastika. Možda tu i tamo ima scenografskih elemenata, često mu boja prikriva i negira samu strukturu zida, ali je opći vedri utisak zaista jedan veliki dobitak za omladinu koja boravi u tim prostorima. Ova unutarnja razgibanost koncepta obogaćena polihromijom, adkvatno je izražena vanjskim oblicima. Stanovita dinamičnost glavne građevne mase i zatvorenost, koju unosi trakt administracije i svećane dvorane, glavne su karakteristike vanjske

kompozicije. Zidna platna rješavana su mirnim horizontalnim linijama, jednostavnom izmjenom materijala pojedinih ploha. Pored fine izbalansirane istočne fasade, ulaza, blagih i diskretnih linija krova, Rašića je zapostavio vanjske oblike dvorane, koja se sasvim proizvoljno i neorganski smjestila u opću kompoziciju. Ipak i taj objekt u svojim općim crtama i pojedinačnim detaljima posjeduje visoke kvalitete i valere suvremenog arhitektonskog izražavanja.

Danas, nakon ovog izvedenog Rašićinog primjera, kao i niza drugih, može se mnogo konkretnije govoriti o mogućnostima redukcije opsega novih škola odnosno jeftinije izgradnje. Postignuta pozitivna iskustva govore nam, da ova redukcija ne smije ići na štetu novih pedagoških zasada. U prvom redu mislimo na onu zaista humanu atmosferu, koju je Rašića u svojem projektu uspješno ostvario. Ove redukcije morat će ići u pravcu jeftinije građevne izvedbe. To je uostalom problem o kome se kod nas prilično malo govori, a koji mi izgleda odlučujuć u borbi za ekonomičniju i jeftiniju izgradnju. Upravo u stvaranju specifične atmosfere, koja daje daciama široke mogućnosti doživljavanja, koncentracije ili igre, arhitekt može najviše dopuniti nove suvremene, našim socijalističkom društvu odgovarajuće nastavne metode. To je ujedno glavni dublji i osnovni smisao čitave arhitektove intervencije u suvremenoj školi.

Neven ŠEGVIĆ

Boško Rašića: Osmoljetka u Mesićevoj ulici (Zagreb); detalj istočnog pročelja

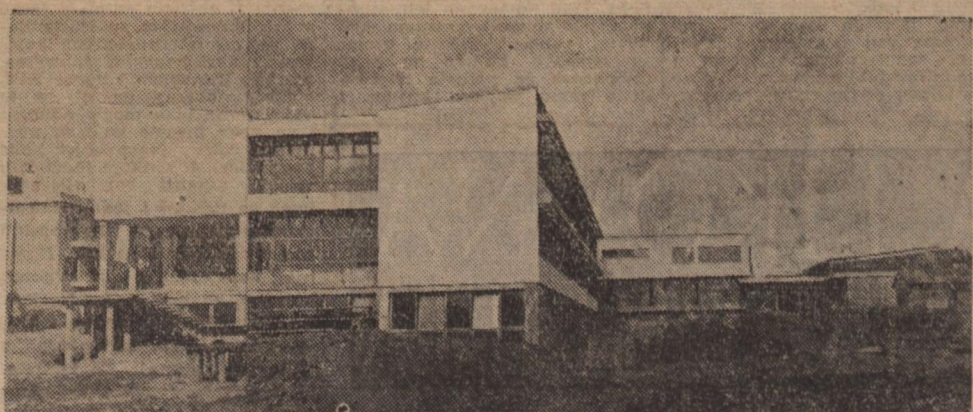
druge (u svojim natječajnim radovima ili izvedbama: Ullrich, Vrkljan, Vitić, Nikšić i Drago-manović, Bernardi, Crnković i t. d.). Za prikaz i analizu konkretnih vrijednosti ovih pojedinačnih metoda poslužit ćemo se novosagrađenom osmogodišnjom školom u Mesićevoj ulici u Zagrebu. Njezin projektant je Božidar Rašića, arhitekt neobične invencije i nadarenosti. Rašića arhitekturi pristupa kao izrazito likovni umjetnik, jer je za njega arhitektura prostorno oblikovanje sa specifičnim funkcijama. Njegova je metoda dakle izrazito likovna. Rješavajući različite arhitektonske zadatke, Rašića nastoji odgovoriti zahtjevima emocionalnosti, a ne samo elementarnim fiziološkim i biološkim potrebama. On stoga svoje prostore podređuje prema serijama funkcija, koje se u njima neprekidno odvijaju. S takve platforme i zaista suvremenim arhitektonskim pristupom, Rašića je prišao zadatku izgradnje spomenute osmoljetke. Glavna karakteristika njegove koncepcije jest razvedenost čitave građevne mase i funkcionalna diferenciranost tlocrtna sheme. Ova razvedenost, upravo savršeno odgovara zahtjevima suvremene pedagogije, koja ide sve više prema dinamičnim edukativnim formama. Danas je zaista vrlo teško govoriti o ostvarivanju novih edukativnih forma, ako se pritom imaju u vidu zastarjeli nepodesni prostori naših osnovnih škola. Metoda se dakle kod Rašića podvrgla kompleksnosti zadatke. Teži-

je. Kvadratična pak forma razreda, danas se sve više iskoristava. Njena adaptabilnost, široka mogućnost razmještanja pomičnog pokućstva, smanjenje nepotrebnih distanca prema katedri ili ploči, neutralnost osnovnog oblika, mogućnost, premještanja katedre, odnosno predavača u jezgri prostora i t. d. — sve su to prednosti, koje ovom obliku daju danas velike prednosti. Kod nas su se kvadratični razredi od strane pedagoga do ove godine upravo forsirali. Izvedeni su u nekoliko škola. Pa iako do danas nitko nije javno negirao njihovu vrijednost, ipak se oni u najnovije doba ponovo odbacuju. Mišljenja sam da bi bilo potrebno ispitati njihove pozitivne i negativne strane, gdje su oni izvedeni, i rezultate javno objaviti.

»Dva tuceta crvenih O pitanjima kazališta«

»Komedijska« je konačno izašla s prvom dramskom premijerom ove sezone, prikazavši u petak 16. o. m. komad Alda de Benedettija »Dva tuceta crvenih ruža«. Benedetti je od prije rata poznat kao predstavnik talijanske kopije francuskog tzv. bulvarskog žanra lakih kazališnih komada, pisanih za građansku publiku. Nakon rata izveden je njegov najnoviji komad »Posljednjih pet minuta« i kod nas, u »Komediji« 1952. godine. Kao i u ostalim svojim komadima, Benedetti je u »Dva tuceta crvenih ruža« vještak od zanata u konstruiranju spretnih dramskih zapleta i situacija, iz kojih se razvija prilično duhovita, vedra komika, izražena tečnim i efektinim dijalogom, sve ne bez izvjesnih literarnih pretenzija. On je specijalist za bračne teme i nastoji da u svojim djelima izvuče koji nov motiv iz ove scenski već tako otrcane tematike. Ovdje je izmislio takav bračni trokut u kome onaj treći ne postoji, nego je to sam muž, koji udvara svojoj dokonoj presiećnoj ženici anonimno putem svakodnevnih pisama i tucetā ruža. Likovi nisu bez živahnosti i životne obojenosti, a u situaci-

jama ima dosta iskustvenog stila iz bračnog života. Sama predstava sigurno nije neko reprezentativno ostvarenje »Komedije« i unekoliko nosi pečat nesređenih prilika u tom kazalištu pa je kao takvu treba i primiti. Komad je režirao glumac Ivo Juriša, kome je ovo, čini se, prva režija. Izvedba se kretala oko napora, da se zbivanja iz komada u svojim osnovnim crtama prenese na scenu, što je redatelju u grubome uspjelo. Ipak su ispod dopustivog nivoa bile omaške u glumačkom govoru i s tehničke strane zatajivanje telefona na pozornici, te su lica morala odgovarati na njihove pozive. Ako bismo tražili od predstave nešto više nego što je samo doslovno, provincijsko-realističko prenošenje nekog teksta na pozornicu, a to bi se dakako moglo tražiti, onda predstavi nedostaje najviše ono specifično iz toga žanra, u prvom redu sočna, briljantna konverzacija, koja tek daje života i reljefa lakim i površnim dijalozima, sračunatim na efekt. Dekor sobe je također prilično šabloniziran, kao iz spremišta za kulisne, bez invencije makar u nekim detaljima, premda se

Boško Rašića: Osmogodišnja škola u Mesićevoj ulici (Zagreb). Investitor: Gradski NO Zagreb. Gradnju je izvelo poduzeće »Industrogradnja«. Izvedba započela g. 1953. Objekt još nije gotov. Slika prikazuje trakt razreda, kabineta, administracije i dvorane